

Алла СВЕРДЛОВА,
учитель-методист
ЗОШ № 53 м. Києва

СЛОВНИКОВІ ДИКТАНТИ

До уваги вчителів-філологів – добірка словникових диктантів, яка стане у пригоді у процесі вивчення нового матеріалу, закріплення теми, виконання тренувальних вправ, перевірки здобутих знань під час контрольних робіт у 5–11-х класах. Форму роботи з поданими матеріалами вчитель визначає сам. Це може бути пояснювальний, розподільний або творчий диктант. Окрім того, можна доповнити власне диктанти іншими видами діяльності: фонетичним, морфологічним або словотвірним розбором, написанням транскрипції, введенням слів у речення чи зв'язні висловлювання тощо. Для перевірки результатів радимо застосовувати колективну роботу над помилками, вибіркове коментування, взаємооцінювання тощо. Оскільки диктанти складаються з 12, 24, 36 чи 48 слів, це дає вчителю змогу легко інтерпретувати результати у 12-бальну систему. Добір лексичного матеріалу зорієнтований на повторення і закріплення правопису слів, які найчастіше трапляються в завданнях ЗНО.

Подвоєння і подовження приголосних

I. Ввічливий, невблаганний, стаття, даний, Донеччина, ллю, суддя, благословенний, життя, знаменник, більшістю, знаряддя, щастя, письменник, пасся, юннат, осінній, жовцю, спросоння, ссавці, козаччина, Галичина, винний, міськком, подання, віссю, священник, буття, благословенний, миттю, Німеччина, хрещений, розкішню, статей, божественний, молодістю, священний, окаяння, навманя, несказаний, мерзенний, попідтинню, освячений, гайдамачина, матір'ю, обличчя, колосся, височінню.

II. Беззвучний, піввідра, суддівство, повинню, бездоріжжя, чуття, щеня, мотуззя, безводдя, тушню, привілля, віддаль, Голландія, баштанник, міццю, Поділля, безвинний, повістю, вважати, численний, відкриття, заввишки, юннат, віссю, збіжжя, почуття, кінний, Алла, життєпис, роззброїти, ззаду, сіллю, роззява, вивершений, ніччю, оббити, розрісся, зроблений, причинний, вихований, галуззя, бовваніти, зрання, годинник, листя, насіння, Вінниччина, багаття.

III. Записати в 1-шу колонку слова з подовженням, а в 2-гу – з подвоєнням.

Піддашся, маззю, оббігти, сторіччя, відділ, волося, денний, рілля, сумлінний, туманно, іменник, віддати, знання, пронісся, поміччю, піддубник, люють, пасся, попідвіконню, військкомат, угіддя, силенний, Ілля, здоровенний, тінню.

IV. Прокоментувати наявність або відсутність подвоєння приголосних в іноземних словах.

Голландія, Іполит, Ахіллес, донна, Марокко, Інеса, Ллона, ссавець, імміграція, підикато, анотація, контрреволюція, Кирило, інновація, Пилип, осанна, піанісимо, Аполлон, фін, Віссаріон, бароко, панна, група, Інна, одіссея, беладона, Елла, нетто, бравісимо, клас, мулла, гето, Ізабелла, програма, гуни, мокко, лібрето, Стелла, інтермецо, Жанна, панно, ванна, шасі, алло, мадонна, ват (одиниця виміру), білл (законопроект), Сава.

Спрощення у групах приголосних

Кістлявий, якісний, зап'ястний, улесливий, шістнадцять, тижневик, невісті, безшелесно, пестливий, щасливий, пристрасний, їжджу, гігантський, студентський, хвастнути, заздрісний, туристський, виїзний, свиснути, волейболістці, компостний, контрастний, баластний, форпостний.

Правопис голосних в іноземних словах

Дизель, клієнт, Кіпр, діалогія, Єрусалим, місіс, Візантія, тріумф, Сибір, Шиллер, консиліум, німфа, Пакистан, Сочі, Сирія, дискусія, Рив'єра, диктофон, бінокль, Кембридж, шасі, Крит, кинджал, журі, Гімалаї, Мадрид, Гаваї, фортифікація, жалюзі, коридор, візаві, кизил, Маврикій, Чикаго, Чилі, Алжир, жульєн, брошура, єпископ, Єсентуки, гірля, феєрія, фойє, дос'є, парашут, парфуми, кутюр'є, траєкторія.

Правопис префіксів *пре-*, *при-*, *прі-*

I. Прикручений, предобрий, прилетіти, преосвященство, прізвище, приблизитись, преподобний, привабливо, прірва, презирство, пригірок, пріоритет, превисоко, превеселий, приборкати, престол, приїздити, прекрасний, преамбула, прикордонник, прізвисько, превелебний, притулок, претихий, прешвидкий, префікс, прибережний, прехороший, присвітити, присвоїти, пребілий, признатися, премудрий, прилинути, предовгий, пританцьовувати.

II. Розподілити слова у 1-шу колонку з префіксом *пре-*, у 2-гу – з префіксом *при-*.

Приозерний, пречистий, приораний, прегарний, приємний, претяжкий, принишклий, преспокійний, приживлений, препишний, примочити, претекст, примружити, прекумедний, пресмачний, приколимати, пресвятий, пригірклий, прещедрий, придворний, пригріти, презорстокий, премилый, принизити, пребагатий, предорогий, приголосний, прещиро, прибити, пречорний, привласнити.

Правопис префіксів *з-*, *с-*

I. Зчистити, скраплений, зіскати, список, зсохлий, сповідь, зцілити, сфотографуватись, звільнити, споглядати, зіпшити, згладити, схудлий, згаяти,

згорнути, струшувати, спалах, зсувний, скроїти, зжити, сходження, зчорнілий, сформувавши, сфабрикований.

II. Зчленувати, сплесне, здивувати, сколихнути, зшиток, спершу, зціджувати, схилити, зчіпний, скупченість, зчісувати, зсадити, схвильований, згойти, сфальшований, спопелити, зсипати, схрещування, скрутка, сформулювати, зсередини, скерований, зчеплений, спарити.

III. У 1-шу колонку записати слова з префіксом **з-**, у 2-гу – з префіксом **с-**.

Сказати, зв'язати, спантеличити, зшити, спитати, здобути, збожеволіти, скрикнути, зцементувати, здиблений, зламати, сколотити, злизнути, схибити, скувати, зцідити, зчорнілий, сформувався, зцілити, зсутеніти, зсосити, схуднути, сплеснути, скоїти, зчистити, ступити, зменшити, збити, сховати, збудити, скликати, згоріти, згрікнути, сточити, ствердити, зсічений, скріпити, сфокусувати, схибити, зрізати, сплюснути, спам'ятатися, зцупити, зрівняти, стурбований, скупати, сходити, стишити.

Написання складних службових слів

Якщо, із-за, тощо, абищо, з-над, якби, іди-бо, упродовж, з-попід, внаслідок, тим-то, наприкінці, за-для, так-от, надалі, абищо, зроби-но, понад, з-за, причому, розкажи-но, тож-то, немовбито, знайшов-таки, адже, начебто, тому-то, заради, іди-бо, з-поміж, мовби, отак-то, попри, якось-то, з-посеред, навпроти.

Вживання **і-й, у-в**

I. Записати в 1-шу колонку сполучення слів з **і**, у 2-гу – з **й**.

1. Жоржини ... айстри, гладіолуси ... гвоздика, дуби ... берези, горобець ... синичка, клени ... осокори, каштан ... осика, чайки ... орли, дощ ... вітер, Катерина ... Віктор, Семен ... Михайло, річки ... озера, сніг ... лід, місяць ... зорі, вчитель ... учні, татусь ... ненька, бабуса ... онук, хлопчик ... дівчинка, моря ... океани, живіть ... радійте, берег ... узбережжя, музиканти ... оркестр, роман ... нарис, елегія ... етюд, повісті ... оповідання.

2. Удень ... вночі, послухайте ... ідіть, зупинись ... озирнися, любов ... ненависть, турбота ... опіка, лимон ... апельсин, кульбаба ... конвалія, вальс ... танго, цукерки ... мармелад, виноград ... яблука, персик ... абрикоса, сюжет ... композиція, зошити ... обкладинки, кіт ... собака, жовта ... блакитна, дуб ... акація, ведмідь ... бджоли, брови ... очі, розпука ... страх, чистота ... охайно, синтаксис ... пунктуація, синонім ... антонім, диктофон ... мікрофон, фонетика ... орфоепія.

II. Записати в 1-шу колонку словосполучення з **в**, у 2-гу – з **у**.

1. Співає ... опері, шукає ... хліві, мешкала ... Житомирі, жити ... злагоді, побував ... Англії, висновки ... творі, залишиться ... спогадах, кіт ... чоботях, квіти ... оранжереї, мандруємо ... світ казок, придбати ... аптеці, вишні ... цвіту, усі ... оселі, лавка ... парку, бути ... епіцентрі, одужувати ... лікарні, риба ... ставку, альбом ... шафі, хірург ... операційній, ростуть ... саду, студент ... університеті, дівчина ... розпачі, нарада ... області, глядач ... захопленні.

2. Побувала ... Відні, плаває ... океані, бути ... захваті, танцював ... ансамблі, тримав ... обіймах, побувати ... Венеції, відлітають ... теплі краї, прибрав ... оселі, пиріг ... печі, жити ... Україні, працює ... освіті, іграшка ... хлопчиків, плавати ... океані, бузок ... вазі, потрапити ... оточення, рік ... рік, вуха ... осла, шиє ... свята, запитати ... актриси, зайдіть ... кімнату, мешкаємо ... власному будинку, зібрав ... кошик гриби, працювала ... сфері обслуговування, заніс ... хату.

Правопис **не і ні** з різними частинами мови

Не осмислити, невміння, нездужатися, ніякий, неважкий, неабихто, не пізнавати, ніякий, невесело, ненавидіти, непокоїтися, непослух, нітрохи, неспроста, необтяжений, недооцінювати, недостача, не треба, ніколи, не до речі, невдало, не вислухавши, недоречно, нероба, неабиякий, нівроку, невільник, неук, нехтувати, немічний, не до вподоби, ніскільки, ні в кого, невітінно, невластивий, невисипуче, неказаний, невітінно, недієвий, не дивно, неславити, не спинити, невдаха, не випадково, ненавмисне, ненароком, начебто, ні так ні сяк.

Для пам'яті, для розмислу...

Слово Тараса Шевченка, на жаль, актуальне й сьогодні, як це було і сто п'ятдесят, і двадцять років тому. Як писав свого часу Д.Донцов, «про Шевченка треба нині не на святах промовляти, а кричати на перехрестях. Щоб, як дзвін тривоги, калатало його слово!»

Іван Ющук